نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی
دوره نهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۴، صفحات ۳۳۸ تا ۳۴۰

خلاصه سیاستی

ارتقای برنامه دکتری تخصصی علوم تغذیه در ایران با توجه به نیازها و چشم‌اندازهای موجود

نسرین امیدوار[1*]، دل‌آرام قدسی[2]، مجید حاجی‌فرجی[3]، محمدجواد حسین‌زاده عطار[4]

۱. *نویسنده مسئول: گروه تغذیه جامعه، انستیتو تحقیقات تغذیه‌ای و صنایع غذایی کشور، دانشکده علوم تغذیه و صنایع غذایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران، omidvar.nasrin@gmail.com
۲. گروه تحقیقات تغذیه، انستیتو تحقیقات تغذیه‌ای و صنایع غذایی کشور، دانشکده علوم تغذیه و صنایع غذایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران
۳. گروه علمی علوم بهداشت و تغذیه، فرهنگستان علوم پزشکی، تهران، ایران
۴. گروه تغذیه بالینی، دانشکده تغذیه و رژیم‌شناسی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۱۲/۰۳ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۷/۱۵

چکیده

علم تغذیه امروز یکی از محورهای اساسی در پیشگیری و درمان بیماری‌ها و همچنین توسعه ملی به شمار می‌آید. بنابراین، جهت‌گیری صحیح در تربیت متخصصان بومی این رشته در حوزه‌های تخصصی موردنیاز، ضرورتی انکارناپذیر است. با توجه به ضعف‌های موجود در جهت‌گیری‌ها و محتوای برنامه آموزشی فعلی، این خلاصه سیاستی با هدف ارائه‌ی راهکارهایی برای ارتقا و بهبود برنامه‌ی دکترای تخصصی علوم تغذیه در کشور ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: تحصیلات تکمیلی، مطالعات میان رشته‌ای، علوم تغذیه

مقدمه

تغذیه مناسب نقش اساسی در سلامت فردی و توسعه و بهره‌وری جامعه دارد (۱). علاوه بر این، نقش تغذیه در پیشگیری، کاهش عوارض و مدیریت بیماری‌ها انکارناپذیر است. با توجه به ماهیت چند بعدی مشکلات تغذیه‌ای و بار سه‌گانه سوءتغذیه - شامل لاغری، کوتاه قدی و کمبود ریزمغذی‌ها از یک سو و پرخوری به شکل اضافه وزن و چاقی از سوی دیگر ـ در جهان و ایران، ضرورت رویکردی تلفیقی که ابعاد زیستی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را در ارزیابی مشکلات و یافتن راه‌حل‌ها در نظر گیرد، مورد تأکید قرار گرفته است (۲). نهادینه‌سازی چنین دیدگاهی در آموزش، پژوهش و سیاست‌گذاری و مدیریت نظام غذا و تغذیه، در بالاترین سطوح علمی کشور نیز ضروری مرزهای دانش دانسته شده است (۳). بااین‌حال، همچنان شاهد غلبه بر پیشگیری، و آموزش بر پژوهش و رویکردهای خطی و تک بعدی در مطالعات تغذیه‌ایکشور هستیم که بازنگری در روند تربیت نیروی انسانی، پژوهش و سیاست‌گذاری‌های تغذیه‌ای را ایجاب می‌کند.

چالش‌ها و ضعف‌های برنامه فعلی

ارزش‌یابی‌های انجام شده از برنامه‌ی تربیت دکترای تخصصی علوم تغذیه در کشور نشان دهنده مشکلات و چالش‌های زیر است:

۱. روند پژوهش‌های تغذیه‌ای طی بیست سال پس از آغاز تربیت دکتری تغذیه، در گسترده «از سلول تا جامعه»، با محدودیت‌ها و کاستی‌های فراوان همراه بوده و رویکرد تک بعدی با تاکید بر تغذیه‌ی درمانی داشته است.

Please cite this article as:
Omidvar N, Ghodsi D, Hajifaraji M, Hosseinzadeh-Attar MJ. Improving PhD Program in Nutrition Sciences in Iran, Considering Current Needs and Perspectives. Iran J Cult Health Promot 2025; 9(3): 338-340.

Copyright: © Iranian Journal of Culture and Health Promotion. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

۲. عمده‌ی پژوهش‌های رساله‌های دکتری علوم تغذیه بر تغذیه بالینی و سطح ارگانیسم متمرکز بوده‌اند و تنها تعداد اندکی از دانش‌آموختگان به حوزه سلولی و مولکولی یا سوی دیگر طیف، یعنی تغذیه جامعه (به‌ویژه مطالعات و مداخلات جامعه‌محور) پرداخته‌اند.

۳. در حوزه پژوهش‌های تغذیه جامعه، رویکرد میان‌رشته‌ای ـ به‌ویژه از منظر اقتصادی، رفتاری و اجتماعی ـ مغفول مانده و در نتیجه در طراحی، مدیریت و ارزشیابی برنامه‌های تغذیه‌ای و سیاست‌گذاری در این حوزه خلا جدی وجود دارد (۴).

۴. بسیاری از دانش‌آموختگان، هدف از تربیت دانشجو در این دوره را تقویت حوزه‌ی بالینی و تربیت متخصص تغذیه در بالین می‌دانند. همین دیدگاه در انتخاب موضوعات پژوهشی و پایان‌نامه‌ها نیز انعکاس یافته است؛ تاجائی‌که برخی با وجود واحدهای آموزشی متمرکز بر بالین، تعداد آن‌ها اندک می‌دانند، درحالی‌که واحدهای مربوط به حوزه سلول و جامعه ـ که طیف‌های دیگر مورد تأکید در این رشته هستند ـ بسیار محدود است.

۵. ارائه‌ی تعداد محدودی از کهادها، به‌طور عمده شامل اپیدمیولوژی، فیزیولوژی و بالینی، در بیشتر دانشگاه‌های مجری دوره، یکی از علل ناآشنایی دانشجویان و عدم گرایش آنان به سایر ابعاد تغذیه و نگاه جامع به این رشته ذکر شده‌است.

۶. تأکید بر مقاله‌نویسی به عنوان یکی از جنبه‌های تولید علم و وجود شرط چاپ مقاله برای دفاع، و نیز ارتباط ارتقای علمی با چاپ مقاله، از گرایش دانشجویان به حوزه‌ی بالین است؛ زیرا انتشار یافته‌ها در این حوزه آسان‌تر بوده و کاهش می‌یابد (۴).

اهمیت این بحث با توجه به روند سریع تغییرات جمعیتی، اپیدمیولوژیکی و تغذیه‌ای و گسترش روزافزون بیماری‌های مزمن در کشور روشن‌تر می‌شود. گذر اپیدمیولوژیکی و تغذیه‌ای و بار سه‌گانه بیماری‌ها در کشورهای با درآمد متوسط و پایین، مجموعه‌ای پیچیده از عوامل را ایجاد کرده که، ضرورت‌های نوینی برای علت‌شناسی و مقابله با مشکلات سلامت ایجاب می‌کند (۵). به همین دلیل، توجه به تحقیقات جامع با رویکردی میان‌رشته‌ای به عنوان چارچوبی مناسب برای تبیین و تحلیل عوامل اجتماعی، اقتصادی، محیطی و ساختاری موثر بر سلامت و تندرستی انسان مورد تأکید قرار گرفته است (۵). با این حال، این رویکرد در مطالعات حوزه‌ی غذا و تغذیه در کشور ما بسیار کمرنگ بوده است (۳، ۴).

راهکارها و پیشنهادها

برای پاسخگویی به نیازهای نوین جامعه و ایفای نقش پژوهش‌های تغذیه‌ای در پیشگیری و کنترل بیماری‌ها و ارتقای سلامت جامعه، تغییر پارادایم به سمت آموزش و پژوهش با رویکرد میان رشته ای و تولید شواهد علمی با کیفیت، با هدف حل مسئله و ارائه‌ی راهکارهای بومی از طریق جلب همکاری ذی‌نفعان ضروری است. به‌طور مشخص موارد زیر پیشنهاد می شود:

۱. اعمال سیاست‌های تشویقی و توجیهی برای تغییر پارادایم پژوهش تغذیه به سمت پژوهش‌های میان‌رشته‌ای.

۲. سیاست‌گذاری پژوهشی در جهت هدایت و تعدیل موضوع رساله‌های دکتری به سمت علت‌شناسی، تحلیل و یا حل مشکلات تغذیه‌ای جامعه، همراه با مطالعات کاربردی در حوزه‌های تغذیه سلولی - مولکولی و تغذیه بالینی.

۳. بازنگری در محتوا و وزن واحدهای دوره دکتری علوم تغذیه و تأکید بر حوزه‌های تخصصی یا کهادهای موردنیاز این رشته.

۴. توجه به هوش مصنوعی و توانمندسازی دانشجویان در بهره‌گیری از آن، باتوجه به پیشرفت‌های روز دنیا و کاربرد این حوزه در آموزش و پژوهش‌های تخصصی رشته‌ی تغذیه.

۵. محول کردن ارزشیابی منظم برون داد دوره‌های تحصیلات تکمیلی تغذیه به بورد تغذیه و تبیین ساز و کار مشخص برای آن.

منابع

1. Zavitsanou A, Drigas A. Nutrition in mental and physical health. Technium Social Sciences Journal 2021; 23: 67- 77.
2. Ghassemi H. Iranian Nutrition Society: Past and future in a fundamental review. Tehran, Iran; 2011.
3. Omidvar N, Siassi F. Concepts and Instances of "Integration" in Nutrition Education and Research from the Perspective of Dr. Hossein Ghassemi. Iranian Journal of Nutrition Sciences and Food Technology 2016; Suppl 11(1): 125-30.
4. Ghassemi H, Omidvar N, Vafa MR. Specialized Nutrition Workforce and the Future of Scientific Research in the Field of Food and Nutrition in Iran. Tehran: Academy of Medical Sciences of the Islamic Republic of Iran; 2012.
5. Rosenfield PL. The potential of transdisciplinary research for sustaining and extending linkages between the health and social sciences. Social science & medicine 1992; 35(11): 1343-57.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]

Policy Brief

Improving PhD Program in Nutrition Sciences in Iran, Considering Current Needs and Perspectives

Nasrin Omidvar[1*], Delaram Ghodsi[2], Majid Hajifaraji[3], Mohammad Javad Hosseinzadeh-Attar[4]

1. ⁎**Corresponding Author:** Department of Community Nutrition, National Nutrition and Food Technology Research Institute, Faculty of Nutrition Sciences and Food Technology, Faculty of Nutrition Sciences and Food Technology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran, omidvar.nasrin@gmail.com
2. Department of Nutrition Research, National Nutrition and Food Technology Research Institute; and Faculty of Nutrition Sciences and Food Technology, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran
3. Department of Health and Nutrition, Iranian Academy of Medical Sciences, Tehran, Iran
4. Department of Clinical Nutrition, School of Nutritional Sciences and Dietetic, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Abstract

Today, nutritional sciences is considered as one of the subjects and main tools in prevention and treatment of diseases, as well as national development. Therefore, proper planning in training local specialists in this field with the needed specialties is a priority. Considering weaknesses identified in the current training program in Iran, this policy brief aims to provide strategies to improve and redirect this PhD program in the country.

Keywords: Graduate Education, Interdisciplinary Studies, Nutritional Sciences

Please cite this article as:
Omidvar N, Ghodsi D, Hajifaraji M, Hosseinzadeh-Attar MJ. Improving PhD Program in Nutrition Sciences in Iran, Considering Current Needs and Perspectives. Iran J Cult Health Promot 2025; 9(3): 338-340.

Copyright: © Iranian Journal of Culture and Health Promotion. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-15]